

UVODNA RIJEČ: OD IDEJE DO PROJEKTA MUSINST19

Odmah na početku ovog uvodnog teksta za br. 54/2 (2023) hrvatskog muzikološkog časopisa *Arti musices* izražavam zadovoljstvo i zahvalu uredništvu časopisa, koje je na inicijativu glavne urednice Lucije Konfic pristalo objaviti niz tekstova nastalih u okvirima znanstvenoistraživačkog projekta »**Institucionalizacija moderne građanske glazbene kulture u 19. stoljeću na području civilne Hrvatske i Vojne krajine**« (akronim: MusInst19), što ga pod šifrom IP-2020-02-4277 financijski podupire Hrvatska zaklada za znanost u razdoblju 2021-2025. (Glavni istraživač: Stanislav Tuksar; suradnici: Vjera Katalinić, Lucija Konfic, Petra Babić i Marija Benić Zovko.) To su tekstovi prilagođeni za tisak koje je devetero autora predstavilo kao svoja priopćenja na radionici »Institucionalizacija moderne građanske glazbene kulture u 19. stoljeću«, održanoj 7. listopada 2022. godine u Zagrebu. Evo uvodno nekoliko riječi o samom projektu i njegovim glazbenopovijesnim i idejnim pretpostavkama i ciljevima.

Osnovni su ciljevi projekta identificirati, dokumentirati, analizirati i vrednovati razne modele privatnih i javnih inicijativa na području glazbe te njihovu pretvorbu u državne institucije kao temelje moderne građanske kulture u vremenskim i teritorijal-

INTRODUCTORY WORD: MUSINST19 – FROM IDEA TO PROJECT

*At the beginning of this introductory text for no. 54/2 (2023) of the Croatian musicological journal *Arti musices*, I would like to express my gratitude to its Editorial Board, which, on the initiative of the editor-in-chief Lucija Konfic, agreed to publish a series of texts created within the framework of the scientific research project »**Institutionalization of Modern Bourgeois Musical Culture in the 19th Century in Civil Croatia and Military Border**« (MusInst19), which is financially supported by the Croatian Science Foundation in the period 2021-2025 under code IP-2020-02-4277 (Principal researcher Stanislav Tuksar, collaborators: Vjera Katalinić, Lucija Konfic, Petra Babić and Marija Benić Zovko). These are texts adapted from papers that nine authors presented at the workshop »Institutionalization of modern bourgeois musical culture in the 19th century«, held on October 7, 2022 in Zagreb. Here are a few introductory words about the project itself and its musical-historical and conceptual assumptions and goals.*

The main goals of the project are to identify, document, analyze and evaluate various models of private and public initiatives in the field of music, and the transformation of these initiatives into state institutions which subsequently became the foundations of modern bourgeois culture in different times and territorial frame-

nim okvirima zadanim naslovom. Ti modeli istražiti će se i predstaviti kroz niz studija slučaja: odnos istaknutih glazbenih, znanstvenih i drugih javnih ličnosti i političkih instancija kao odlučujućih faktora u pretvorbi privatnih inicijativa u društvene organizacije; sakupljanje muzikalija koje postaju samostalne i javne ili se uključuju u javne glazbene knjižnice ili tiskane zbirke; privatni glazbeni salon kao model polujavnog muziciranja te stvaranja standarda kvalitete muziciranja, ali i kao žarište nacionalnog u glazbi; vojna glazba, koja se uključuje u civilnu javnu glazbenu sferu.

Nadalje, ti su se modeli konkretno razvijali na području glazbene kulture uopće, a u Hrvatskoj se napose mogu pratiti kao konstrukcija ideje nacionalnog i njezine realizacije na područjima nacionalne opere, sakupljanja narodnog i umjetničkog blaga te osnivanja građanskih društava i njihove postupne institucionalizacije. To se namjerava postići istraživanjem i pronalaskom temeljne dokumentacije o inicijativama, nastanku i organizaciji udruga te akata nadležnih civilnih i vojnih struktura; identifikacijom, sistematizacijom, znanstvenom obradom, valorizacijom i predstavljanjem takve dokumentacije znanstvenoj i široj javnosti u zemlji i inozemstvu; identifikacijom raznih pojava u tom procesu (širenje glazbenog obrazovanja, formiranje publike, oformljenje građanskih salona, zbirki muzikalija, institucija i dr.) kao društvenog unaprjeđenja pojedinih segmenata glazbene i opće kulture (demokratizacija glazbenog obrazovanja, šira dostupnost

works. These models are explored through a series of case studies focusing on: the relationship between prominent musical, scientific and other public figures and political events, relationships which act as decisive factors in the transformation of private initiatives into social organizations; collecting various music material that has become public or is included in public music libraries or printed collections; a private music salon as a model of semi-public music making, of creating quality standards in music making – but additionally as a focus of national music; military music that is included in the civilian public music sphere.

In Croatia in particular, these models can be traced as part of the process of the construction of the national idea, which was realized in the areas of national opera, collecting of folk and artistic treasures, and the establishment of bourgeois societies and their gradual institutionalization. The development of these models will be achieved by researching basic documentation on the creation and organization of associations and the individual acts of competent civil and military structures. The research program consists of the identification, systematization, scientific processing, valorization and presentation of such documentation to both the scientific and the general public in Croatia and abroad. The research will identify various phenomena in that process (such as the expansion of music education, audience formation, establishment of civic salons, collections of musical material, institutions, etc.) as contributing to the social improvement of certain segments of musical and general culture (such as the democratization of

javnih izvedbi, povećanje kvalitete prezentacije glazbe i dr.); identifikacijom konvergencije pojava na području glazbene produkcije u strukturama civilne Hrvatske i Vojne krajine do ukinuća potonje 1881. godine.

Proces preobrazbe i modernizacije društva u civilnoj Hrvatskoj (M. Gross, J. Šidak, N. Stančić, A. Szabo) i Vojnoj krajini (A. Buczynski) do njezina sjedinjenja s maticom zemljom 1881. vodio je k postupnom stvaranju moderne hrvatske nacije i njezinoj integraciji u cjelini. Pojave na području kulture, uključujući i umjetničku glazbu, bile su dio tog procesa reflektirajući ga na specifičan način i istodobno mu pridonoseći svojim zasebnim sadržajima na idejnom, emotivnom i tvarnom planu. Dosad su se takva istraživanja na području umjetnosti provela uglavnom u sferi književnosti (A. Barac, S. Ježić, M. Šicel, S. Lasić, A. Flaker, I. Frangeš, N. Batušić, D. Jelčić, K. Nemeč i dr.). Na području glazbe te su pojave istraživali od kraja 19., tijekom čitavog 20. i početkom 21. stoljeća pojedini glazbeni povjesničari (F. Ks. Kuhač, B. Širola, J. Andreis, A. Goglia, L. Šaban, L. Županović, D. Franković, S. Tuksar, V. Katalinić, Z. Blažeković i dr.), pri čemu su se neki od njih bavili pojedinačnim pojavama (ustanove, ličnosti), a drugi su iznosili prve sintetske poglede. No, hrvatska historijska muzikologija tek je na pragu poimanja jedne socijalne povijesti glazbe, a ovaj projekt ima ambiciju da upravo istražujući, dovodeći u vezu i vrednujući privatnu i javnu, individualnu i društvenu komponentu glazbene kulture, dosadašnje spoznaje i obrađenu povijesnu fakto-

music education, wider availability of public performances, increase in the quality of presenting music, etc.). Finally, the research identifies the convergence of phenomena in the field of music production in the structures of both civilian Croatia and the Military Frontier until its abolition in 1881.

The process of transformation and modernization of society in civil Croatia (M. Gross, J. Šidak, N. Stančić, A. Szabo) and in the Military Frontier (A. Buczynski) – until its unification with the mother country in 1881 – led to the gradual creation of the modern Croatian nation and its integration as a whole. Occurrences in the field of culture, including art music, were part of that process, both reflecting and contributing to that process with their separate ideological, emotional and material forms. So far, such research in the field of arts has been carried out mainly in the sphere of literature (A. Barac, S. Ježić, M. Šicel, S. Lasić, A. Flaker, I. Frangeš, N. Batušić, D. Jelčić, K. Nemeč, and others). In the field of music, these phenomena were investigated from the end of the nineteenth, throughout the twentieth and at the beginning of the twenty-first century by several music historians (F. Ks. Kuhač, B. Širola, J. Andreis, A. Goglia, L. Šaban, L. Županović, D. Franković, S. Tuksar, V. Katalinić, Z. Blažeković, and others), some of whom dealt with individual phenomena (such as institutions and personalities), and others presented the first synthetic overviews. However, Croatian historical musicology is only on the threshold of understanding the social history of music. By researching, connecting and evaluating the private and public, the individual and social components of musical culture, this project has the ambition to contribute to the

grafiju nadogradi novim socijalno-povijesnim artefaktima, uvidima i sintezama na planovima primarne glazbene produkcije (kompozicije), njezine reprodukcije (izvoditeljska praksa), društvene recepcije (odjeci i vrednovanje u javnosti) i organizacije (tipovi privatnih i javnih inicijativa, glazbeno školstvo). Dokumentacija o tim aspektima trenutačno je slabo pristupačna, dobrim je dijelom neistražena i uopće nije sustavno prikazana u znanstvenoj i široj javnosti. Ovim se projektom prvi put nastoji pružiti relevantna i znanstveno obrađena materijalno-dokumentarna baza za poimanje glazbene komponente u stvaranju kulture nastajućeg građanskog društva u kontinentalnoj Hrvatskoj.

S jednog šireg očista, s pozicija suvremenih socioloških teorija fenomena »nacionalnog«, slučaj Hrvatske i njezinih povijesnih zemalja u 19. stoljeću predstavlja model herderovske »Kulturation« (Herder, Bohlman) nasuprot »Staatsnation« (Hutchinson, Kohn), a ovaj projekt kao cjelina potvrđuje taj model na području glazbene kulture na paradigmatičan način, što je u istoj mjeri slučaj s češkim, a tek djelomično s mađarskim modelom. U povijesti ideja, odnosno sociologiji (Gellner) proučavaju se novi oblici društvene organizacije u građanskom društvu, nametanje visoke, odnosno elitne kulture, promocija moderne kulture i dr. Nadalje, na djelu je proces u kojem se individualne i društvene silnice kreću od univerzalnog prema partikularnom, a kulturni nacionalizam unutar kojeg se taj proces očituje (Smith) u prvi plan

upgrading of previous knowledge, and to add new social-historical artefacts, insights and syntheses to the existing body of processed historical facts especially on the plans of primary music production (composition), its reproduction (performance practice), social reception (echoes and evaluation in the public) and organization (types of private and public initiatives, music education). Since documentation on these aspects is currently not easily accessed, largely unexplored and not at all systematically presented to the scientific and the general public, this project aims for the first time to provide a relevant and scientifically processed material-documentary basis for understanding the musical component of the creation of the culture of an emerging bourgeois society in continental Croatia.

From a broader point of view, from the position of contemporary sociological theories of the phenomenon of the »national«, the case of Croatia and its historical countries in the nineteenth century represents the model of Herder's »Kulturation« (Herder, Bohlman) as opposed to »Staatsnation« (Hutchinson, Kohn), and this project on the whole confirms this model in the field of musical culture in a paradigmatic way – which is also the case to the same extent with the Czech model, and only partially with the Hungarian model. In the history of ideas, i.e. sociology (Gellner), new forms of social organization in bourgeois society are studied such as the imposition of high/elite culture and the promotion of modern culture, and a process is at work where individual and social forces move from the universal to the particular, and cultural nationalism, within which this process manifests itself (Smith), high-

postavlja ideologiju, jezik, umjetnosti, etnicitet, historicizam, ali i opću modernizaciju društva i nacionalnog odgojno-obrazovnog sustava. Taj se proces na području glazbene kulture općenito, a napose u Hrvatskoj može pratiti kao konstrukcija ideje nacionalnog i njezine realizacije na područjima nacionalne opere (Lisinski, Zajc), sakupljanja narodnog i umjetničkog blaga (Kuhač, Udina/Algarotti), osnivanja građanskih društava i njihove postupne institucionalizacije (*Musikvereini*), usustavljanja glazbene faktografije u obliku ustanovljenja nacionalne povijesti glazbe i etnomuzikologije (Kuhač) i dr.

Kao što je uvodno rečeno, u okviru ovog projekta održala se jednodnevna radionica naslova »Institucionalizacija moderne građanske glazbene kulture u 19. stoljeću« s deset sudionika iz zemlje i inozemstva, kojoj je bila namjera izložiti početne pozicije i rezultate istraživanja prve faze projekta te skupiti spoznaje analognog profila u obliku izlaganja i rasprava znanstvenika iz Hrvatskoj susjednih zemalja u svrhu omogućavanja komparacije pojava u bliskom kulturološko-društvenom kontekstu. Ovdje se donosi devet tekstova pročitanih i prodiskutiranih na radionici. Tekstovi su poredani po načelu sadržaja od općega prema pojedinačnom. Nakon uvodnih razmatranja voditelja projekta dolaze tri priloga koji sveobuhvatnije tretiraju zadani cilj na određenim kulturno-teritorijalnim entitetima iz Hrvatskoj obližnjih zemalja: **Maruša Zupančič** (Ljubljana) bavi se analognim pojavama institucionalizacije građanske glazbene

lights ideology, language, arts, ethnicity, historicism, but also the general modernization of society and the national educational system. This process in the field of musical culture in general, and in Croatia in particular, can be traced as the construction of the national idea and its realization in the areas of the national opera (Lisinski, Zajc), the collecting of folk and artistic treasures (Kuhač, Udina/Algarotti), the establishment of bourgeois societies and their gradual institutionalization (Musikvereins), the systematization of musical facts in the form of establishment of national history of music and ethnomusicology (Kuhač), and so on.

*As mentioned in the introduction, within this project, a one-day workshop entitled »Institutionalization of modern bourgeois musical culture in the 19th century« was held with ten participants from Croatia and abroad, where the intention was to present the initial positions and research results of the first phase of the project, and gather knowledge of an analogous profile in the form of presentations and discussions by scientists from Croatia's neighboring countries for the purpose of being able to compare phenomena in a similar cultural and social context. Nine out of ten texts read and discussed at the workshop are presented here. The texts are ordered according to the principle of content from general to individual. After the introductory considerations of the project leader, three contributions more comprehensively treat the given research questions through case studies of specific cultural-territorial entities in the countries neighboring Croatia: **Maruša Zupančič** (Ljubljana) deals with analogous phenom-*

kulture u Kranjskoj i Donjoj Štajerskoj; **Tomáš Slavický** (Prag) raspravlja o transformaciji glazbenih institucija u Češkoj u 19. stoljeću te specifičnim problemima njihove glazbenopovijesne interpretacije; **Fatima Hadžić** (Sarajevo) analizira institucionalizaciju glazbene kulture u Bosni i Hercegovini tijekom četrdesetogodišnje uprave te zemlje od strane Austro-Ugarske. Slijedi pet studija slučajeva koje se bave pojedinim raznorodnim pojavama u pet gradova Monarhije u raznim zemljama: Petrinji, Pešti-Budimu, Krku, Karlovcu i Trstu. **Petra Babić** (Zagreb) istražila je dokumentaciju o vojnim glazbenicima Druge banske pukovnije i vojnog komuniteta Petrinje u Vojnoj krajini; **Lili Veronika Békéssy** (Budimpešta) donijela je pregled zbivanja u javnom glazbenom životu Pešte i Budima (prije spajanja u jedan grad) u godini 1857; **Vjera Katalinić** (Zagreb) donijela je fotografiju i interpretaciju pokušaja da se stvori javna opća i glazbena knjižnica u Krku na temelju glazbene zbirke Nikole Udina/Algarottija; **Lucija Konfic** (Zagreb) izvijestila je o raspravama o glazbenim institucijama i društvima u Karlovcu tijekom »dugog« 19. stoljeća na temelju napisa u karlovačkom tisku; **Ivano Cavallini** (Trst-Palermo) donio je glazbenu panoramu nacionalnog i klasnog vrtloga u višenacionalnom i multikulturnom Trstu u 19. stoljeću.

*ena of the institutionalization of bourgeois music culture in Carniola and Lower Styria; **Tomáš Slavický** (Prague) discusses the transformation of musical institutions in Czechia in the nineteenth century and the specific problems of their musical-historical interpretation; and **Fatima Hadžić** (Sarajevo) analyzes the institutionalization of musical culture in Bosnia and Herzegovina during the forty-year administration of that country by Austria-Hungary. The following are five case studies dealing with various phenomena in five cities of the Habsburg Monarchy in various countries: Petrinja, Pest-Buda, Krk, Karlovac and Trieste. In this, **Petra Babić** (Zagreb) researched the documentation on the military musicians of the 2nd Banal regiment and the military Kommunität of Petrinja in the Military Frontier; **Lili Veronika Békéssy** (Budapest) provides an overview of events in the public musical life of Pest and Buda (before they merged into one city) in 1857; **Vjera Katalinić** (Zagreb) presents the factual basis and an interpretation of the attempt to create a general public music library in Krk based on the music collection of Nikola Udina/Algarotti; **Lucija Konfic** (Zagreb) reports on discussions about musical institutions and societies in Karlovac during the »long« nineteenth century based on articles in the Karlovac press; **Ivano Cavallini** (Trieste – Palermo) presents a musical panorama of the national and class whirlpool in multinational and multicultural Trieste in the nineteenth century.*

Gostujući urednik / Guest Editor
Stanislav TUKSAR

Opća bibliografija (izbor) / General bibliography (selection):

- BOHLMAN, Philip V. – HERDER, Johann Gottfried: *Song Loves the Masses. Herder on Music and Nationalism*, Oakland: University of California Press, 2017.
- BUCZYNSKI, Alexander: *Gradovi Vojne krajine, sv./vols. I – II*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 1997.
- DIBBLE, Jeremy: Learned Societies, Institutions, Associations, and Clubs, u/in: Paul Watt – Sarah Collins – Michael Allis (ur./eds.): *The Oxford Handbook of Music and Intellectual Culture in the Nineteenth Century*, Oxford: Oxford University Press, 2020, 209-226.
- GELLNER, Ernest: Nationalism and High Cultures, u/in: John Hutchinson – Anthony D. Smith (ur./eds.): *Nationalism*, Oxford – New York: Oxford University Press, 1994, 63-70.
- GOJKOVIĆ, Gordana: *Njemački muzički teatar u Osijeku 1825.-1907.*, Osijek: Hrvatsko narodno kazalište, 1997.
- GROSS, Mirjana: *Počeci moderne Hrvatske*, Zagreb: Globus – Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Odjel za hrvatsku povijest, 1985.
- GROSS, Mirjana – SZABO, Agneza: *Prema hrvatskome građanskom društvu. Društveni razvoj u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća*, Zagreb: Globus nakladni zavod, 1992.
- HABERMAS, Jürgen: *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*, Neuauflage, Berlin: Suhrkamp Verlag, 1990.
- HELLER, Lynne: Das Konservatorium für Musik in Wien zwischen bürgerlich-adeligem Mäzenatentum und staatlicher Förderung, u/in: Michael Fend – Michel Noiray (ur./eds.): *Musical Education in Europe (1770-1914). Compositional, Institutional and Political Challenges*, sv./vol. 1, Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2005, 205-228.
- HROCH, Miroslav: National Romanticism, u/in: Balázs Trencsényi – Michal Kopeček (ur./eds.): *Discourses of Collective Identity in Central and Southeast Europe, 1770-1945*, sv./vol. 2: *National Romanticism: The Formation of National Movements*, Budapest – New York: Central European University Press, 2007, 4-18.
- HUTCHINSON, John: Cultural Nationalism and Moral Regeneration, u/in: John Hutchinson – Anthony D. Smith (ur./eds.): *Nationalism*, Oxford – New York: Oxford University Press, 1994, 122-131.
- KATALINIĆ, Vjera: Vatroslav Lisinski i njegovi suvremenici u mreži glazbenih institucija, u/in: Stanislav Tuksar – Vjera Katalinić – Petra Babić – Sara Ries (ur./eds.): *Glazba, umjetnosti i politika: revolucije i restauracije u Europi i Hrvatskoj 1815.-1860. Uz 200. obljetnicu rođenja Vatroslava Lisinskog i 160. obljetnicu smrti bana Josipa Jelačića*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odsjek za povijest hrvatske glazbe – Hrvatsko muzikološko društvo, 2021, 25-44.
- KOHN, Hans: Western and Eastern Nationalisms, u/in: John Hutchinson – Anthony D. Smith (ur./eds.): *Nationalism*, Oxford – New York: Oxford University Press, 1994, 162-165.
- KOLAK BOŠNJAK, Arijana: Struktura hrvatskog društva u 19. stoljeću i razvoj građanskog društva, u/in: Vlasta Švoger – Jasna Turkalj (ur./eds.): *Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u »dugom« 19. stoljeću*, Zagreb: Matica hrvatska, 2016, 133-150.
- MURPHY, Michael: Introduction, u/in: Harry White – Michael Murphy (ur./eds.): *Musical Constructions of Nationalism. Essays on the History and Ideology of European Musical Culture 1800–1945*, Cork: Cork University Press, 2001, 1-15.

- SMITH, Anthony D.: The Crisis of Dual Legitimation, u/in: John Hutchinson – Anthony D. Smith (ur./eds.): *Nationalism*, Oxford – New York: Oxford University Press, 1994, 113-121.
- STANČIĆ, Nikša: *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću*, Zagreb: Barbat, 2002.
- SZABO, Agneza: *Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu 1860-1873.*, sv./vol. II, Zagreb: Filozofski fakultet – Zavod za hrvatsku povijest, 1988.
- ŠABAN, Ladislav: *150 godina Hrvatskog glazbenog zavoda*, Zagreb: Hrvatski glazbeni zavod, 1982.
- TISCHER, Matthias: 'Musikalische Bildung' – Aspekte einer Idee im deutschsprachigen Raum um 1800, u/in: Michael Fend – Michel Noiray (ur./eds.): *Musical Education in Europe (1770-1914). Compositional, Institutional and Political Challenges*, sv./vol. 2, Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2005, 375-398.
- TUKSAR, Stanislav: Ideja nacionalnog u glazbi i njezin razvitak u hrvatskoj glazbenoj kulturi 19. stoljeća, u/in: Stanislav Tuksar – Kristina Milković – Petra Babić (ur./eds.): *Odjeci bitke kod Sigeta i mita o Nikoli Šubiću Zrinskom u umjetnosti (glazba, likovne umjetnosti, književnost)*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2018, 205-233.
- ŽUPAN, Dinko: Kulturni i intelektualni razvoj u Hrvatskoj u »dugom« 19. stoljeću, u/in: Vlasta Švoger – Jasna Turkalj (ur./eds.): *Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u »dugom« 19. stoljeću*, Zagreb: Matica hrvatska, 2016, 273-308.